

ทำประชามติ

บทพิสูจน์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคพลเมือง

ศศ.ชมพู โกติรัมย์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

นโยบายการพัฒนาประเทศตามกระแสหลักในประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนส่วนใหญ่ในระดับรากหญ้าที่มีช่องทางทางการเมืองในความหมายกระแสหลัก สะท้อนให้เห็นนโยบายการพัฒนาซึ่งพยายามกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายซึ่งหลังจากได้ประชาธิปไตยมาแล้วภายหลังจากการได้อิสรภาพจากการตกเป็นประเทศอาณานิคม บางประเทศปฏิรูปสู่ความเป็นประชาธิปไตยตามกระแสหลักของโลกจากกระบวนการภายในประเทศเองโดยภาคประชาชนเริ่มเคลื่อนไหว ตรงนี้เป็นจุดเริ่มความคิดว่าต้องมีองค์กรประชาชนเข้ามามีจัดการกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและอย่างริเริ่ม ซึ่งไม่ใช่ของค์กรของรัฐ (Non-Government Organization หรือ NGO) เข้ามามีบทบาทสนับสนุนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน โดยที่ภาคประชาชนไม่ใช่แค่รอคอยการช่วยเหลือจากรัฐหรือเป็นฝ่ายถูกชี้นำเป็นด้านหลักโดยเฉพาะการกระตุ้นเพื่อนำไปสู่การทำประชามติ Huntington นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกาเสนอว่า ประเทศกำลังพัฒนามีการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างมาก แต่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในระบอบการปกครอง รัฐและรัฐบาลค่อนข้างผูกขาดอำนาจ รับใช้ชนกลุ่มน้อยในระดับผู้นำของประเทศ มากกว่าจะเป็นรัฐที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามารับใช้คนส่วนใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนั้นนักวิชาการและชนชั้นกลางได้เห็นปัญหาเช่นนี้ โดยหาทางแก้ไขทำอย่างไรจะสร้างรูปแบบประชาธิปไตยในระดับรากหญ้าขึ้นมาได้ แม้ในทางปฏิบัติแล้วมักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จ เมื่อเวลาผ่านไปได้เป็นชนวนเหตุแห่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ทั้งนี้เพราะผู้นำในประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้ใช้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในแบบโมเดลตะวันตก

องค์กรพัฒนาระดับโลกหันมาทบทวนนโยบาย การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างจริงจังได้วิพากษ์วิจารณ์ว่าการใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาคมากเกินไปก่อให้เกิดปัญหา 3 ประการ

1. เกิดศูนย์รวมอำนาจอยู่ในฝ่ายบริหารของภาครัฐและองค์กรเอกชนขนาดใหญ่
2. เน้นหนักที่การขายตัวของภาคเศรษฐกิจ
3. กีดกันกระบวนการมีส่วนร่วมทางความคิดและการมีส่วนร่วมทางผลประโยชน์ของคนจำนวนมากในกระบวนการพัฒนา

จากปัญหาข้อที่ 1 เป็นปัญหาที่เกิดจากผูกขาดอำนาจในกลุ่มทุน และกลุ่มที่ครองอำนาจในรัฐ โดยเริ่มจากการเข้าไปมีบทบาทในส่วนเศรษฐกิจในรูปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแม้แต่การดำรงตนในคณะกรรมการในระดับสูง จึงนำไปสู่ปัญหาข้อ 2

ปัญหาข้อ 2 เป็นปัญหาที่เกิดจากเอื้อประโยชน์ระหว่างกัน ในรูปของนโยบายของรัฐที่ขับเคลื่อนจากกลุ่มทุนหนุนหลัง ในทางกลับกันกลุ่มทุนได้รับประโยชน์จากการเปิดทางให้จากคนของรัฐ

ปัญหาข้อที่ 3 เป็นปัญหาที่เกิดจากการไม่มีส่วนร่วมของภาคประชาชน จึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐที่จะมาเอื้อประโยชน์แก่ตน แม้ในอุดมการณ์แห่งประชาธิปไตย คือหลักแห่งความเสมอภาค เสรีภาพ จะเปิดทางให้ก็ตามแต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้หลุดจากกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในระหว่างทาง ด้วยรัฐธรรมนูญบ้าง การไม่มีองค์กรหรือพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนแห่งตนอย่างแท้จริงบ้าง

นี่คือภาพสะท้อนแห่งการใช้นโยบายของรัฐ หรือแม้แต่นโยบายของพรรคการเมืองในกรอบเศรษฐศาสตร์มหภาคที่ขับเคลื่อนด้วยทุนขนาดใหญ่ได้ถูกโยนโยไปถึงกิจกรรมทางการเมืองในรูปของทุนทางการเมืองอย่างมีนัยสัมพันธ์ระหว่างกัน ถึงแม้จะมีการปฏิรูปการเมืองก็ยังไม่ฟื้นวังวนเดิมมากนักเพราะตัวละคร และผู้กำกับ(ทุนทางการเมือง) ยังไม่ได้เปลี่ยนมือ เว้นเสียแต่ผู้ชมละครคือประชาชนมีความเข้มแข็ง มีพื้นที่ที่มากพอจากการปฏิรูปประชาธิปไตยในครั้งนี้ที่จะทำให้ตัวละครและผู้กำกับหันมาทำละครเพื่อประชาชนทุกภาคส่วน นั่นก็คือทำอะไรให้ประชาชนมีส่วนร่วมตามที่มีการกระตุ้นสังคมให้เกิดความตื่นตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะประชาชนระดับรากหญ้าให้ได้รู้จักการประชุมแก้ไขปัญหากับการดำเนินงานในระดับชุมชน และส่งเสริมให้ชุมชนและประชาสังคมหรือการเมืองภาคพลเมืองให้มีความเข้มแข็ง แต่กระนั้นก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนคนด้อยด้วยทุนเงินตราแต่มาด้วยทุนแรงงานในกรอบความคิดว่าด้วยการพัฒนาสังคมการเมืองนั้นมีฐานคิดที่แตกต่างกันอยู่ 2 ฐาน

1 **เชื่อในศักยภาพของปัจเจกชนและการมีส่วนร่วมในระบบทุนนิยม** โดยที่การมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นกรอบความคิดซึ่งเกิดคู่กับสิทธิและความเสมอภาคระหว่างประชาชนในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับความเป็นปัจเจก (individualist) ซึ่งแต่ละคนมีศักยภาพที่จะคิดเองแต่ต้องมารวมตัวกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันทุกคนภายใต้กฎกติกาที่ร่วมกันกำหนด ความเป็นปัจเจกที่ไม่ใช่ไปคนละทางต่างคนต่างอยู่ หากแต่ตระหนักในความจำเป็นในความร่วมมือกัน

2. **แนวคิดชุมชนนิยม** แนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อปัจเจกชนโดยเฉพาะที่เน้นการแข่งขัน ซึ่งผู้ที่มีความสามารถที่สุดคือผู้ชนะถูกนำไปเชื่อมกับระบบเศรษฐกิจเสรี เป็นระบบที่ขาดความยุติธรรม รัฐก็ถูกมองว่ารับใช้กลุ่มทุนที่มีอำนาจและอิทธิพลซึ่งเป็นคนส่วนน้อย โดยที่ปัจเจกชนนิยมตั้งอยู่บนความเคารพในสิทธิของแต่ละคน ส่วนชุมชนนิยมให้ความสำคัญประโยชน์ส่วนรวม กระแสชุมชนนิยม ไม่ปฏิเสธบทบาทของรัฐ แต่รัฐถูกดึงให้ปรับเปลี่ยนบทบาทให้รับฟัง ขอมรับ และเปิดกว้างให้ประชาชนระดับรากหญ้ามี่มีส่วนร่วม ความเป็นจริงในสังคมต้องประนีประนอมระหว่างปัจเจกชน และชุมชนเพราะเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน บางครั้งบุคคลยอมสละสิทธิ์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่ปัญหาใครเป็นผู้กำหนดกติกา โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีประสบการณ์ของการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะเช่นการทำประชามติ รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นมักมีลักษณะรวมศูนย์เพื่อการบริหารจัดการ ประชาชนมีลักษณะเพียงผู้รับคำสั่ง ต่อมาสถานการณ์ได้เปลี่ยนเมื่อระบบการสื่อสารของโลกได้มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วเมื่อความสนใจในปัญหาร่วมกันแทนที่ต่างคนต่างอยู่ได้เปิดพื้นที่ที่จะประกาศจุดยืนและตัวตนทางสังคมให้ชัดเจนขึ้น การเติบโตของชนชั้นกลางได้เปิดพื้นที่ของตนเองมากขึ้นแทนที่ถูกกำกับโดยรัฐในทุกเรื่อง แม้การเคลื่อนไหวของประชาชนในระดับรากหญ้าและชนชั้นกลาง จะมีพื้นที่สาธารณะอยู่ระหว่างรัฐกับภาคพลเรือนพอสมควรเมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองจากระดับโลกเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เป็นมิตรกันมากขึ้น การเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นการเคลื่อนไหวในบริบทประชาธิปไตยของโลก ภายใต้ปัญญาญาณว่าด้วยสิทธิมนุษยชนกำกับ การเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ประชาชนต้องการจะมีส่วนร่วมทางการเมือง นี้คือบทพิสูจน์ความจริงใจจากรัฐในการเปิดพื้นที่ให้กลไกภาคพลเมืองได้ใช้สติปัญญาแห่งตนเลือกทางเดินด้วยตนเอง แม้ทางเดินนั้นมีจำกัด และถูกจำกัดให้เล็กลง และเป็นพิสูจน์ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากภาคพลเมืองแท้ที่จริงเกิดจากการกระหายอยากแบบจิตสำนึกเพื่อชาติบ้านเมืองหรือเป็นเพียงการสั่งการจากจากรัฐ ตรงนี้เป็นบทพิสูจน์ของทุกฝ่ายว่าเราจะบรรลุถึงนิยาม การทำประชามติ เพียงใดเพราะเส้นทางทางการเมืองที่จะนำพาประเทศชาติยังอีกยาวไกล ประชามติเป็นเพียงบททดสอบเท่านั้น